Prezenţa şi circulaţia Noului Testament de la Bălgrad în judeţul Mureş

ELENA MIHU
Târgu-Mureş

„Noul Testament de la 1648 şi Biblia de la 1688,
sunt uşile prin care s-a învrednicit poporul român
a intra în câmpul ceresc al dumnezeieştilor învăţături,
care în mijlocul vijeliilor şi valurilor lumii rămân neclintite
şi adevărate din veac."
Andrei Şaguna

Abstract

The Existence and the Circulation of the New Testament from Bălgrad in Mureş County

*The **New Testament** was published in 1648 in Alba Iulia by Simion Ştefan. Several copies circulated and were used in Transylvania, in our small wooden churches. Among these, there are 11 existent copies and another 15 copies which are documentary attested. The copies that could be found are deteriorated because of their frequent use and because of their long journeys from one master to another. Yet, it is lucky we still have them to tell about their stories, about their journey and to witness the material effort, seldom significant, that was made for their acquisition*

Keywords: *book circulation, New Testament, Bălgrad, Mureş County, bookmark.*

Am o carte - scria popa Vasile Maşca din Beiu:[1] „*Noul Testament, cu străduinţa dimpreună şi cu toată cheltuiala mării sale George Rakoci craiul Ardealului*." În cartea aceasta, pe paginile de la ***Deiana*** (Faptele) ***apostolilor*** în partea de jos este câte un şir scris cu cirile, pe care le reproducem aci cu litere. Aşa îşi începea preotul comunicarea trimisă în

[1] Vasile Maşca, ***Din bătrâni. Povestea unei cărţi spusă de ea însăşi***, în ***Răvaşul***, 1907, nr. 14, p. 241-243.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

1907 revistei ***Răvaşul***, dându-i un titlu sugestiv: ***Din bătrâni. Povestea unei cărţi spusă de ea însăşi***. Descrie peripeţiile prin care a trecut ***Noul Testament*** de la Chimitelnic în anul 1681, „*în zilele mării sale craiului George Apafi*."

În cele de mai jos, încercăm să aducem în faţa iubitorilor de carte veche românească „povestea" celor 11 exemplare existente şi ale celor 15 atestate documentar, ce au fost „*podoaba vie a altarului*" bisericuţelor noastre de lemn.

Noul Testament tipărit la Alba Iulia în 1648 de mitropolitul Simion Ştefan şi ***Cazania lui Varlaam*** de la Iaşi, 1643 - pe care popa Ioan Popovici din Subpădure, după 200 de ani, o numea „*Căzania cei bătrână*" - au fost timp de secole nedespărţite, stând alături în bisericile de la Sângiorgiu de Câmpie, Oroiu, Corneşti, Petrilaca, Subpădure. Şi la mănăstirea Deda, împreună cu alte 26 de cărţi de cult, pe care le găsim consemnate pe la anul 1757.[2]

Din exemplarele existente, un număr de 6 au fost identificate la parohiile din judeţul Mureş de către Oficiul de Patrimoniu Cultural Naţional Mureş în perioada 1975-1980: Boiu, Laslău Mare, Nadăşa, Poieniţa, Sângiorgiu de Câmpie, Ulieş, Oroiu (achiziţionat de Muzeul Judeţean Mureş). Ultimele 3 au dispărut după 1989.

Aceste „*neobosite păsări călătoare*" - cum le numea preotul Gh. Bunescu din Luieriu - din cauza drumurilor lungi, a folosirii lor, trecând dintr-un sat în altul, dintr-o mână în alta, au rămas fără foaia de titlu, fără cele două prefeţe şi fără multe file lipsă, care au dus cu ele însemnări valoroase, făcute de preoţii şi diecii satelor. Dar din fericire multe au mai rămas să ne „povestească" celor de astăzi despre drumul cărţii, despre efortul material făcut de multe ori de întregul sat pentru a le putea cumpăra în vremuri de grea restrişte:

[2] Ioana Cristache Panait, ***Circulaţia cărţilor bisericeşti tipărite la Vîlcea şi alte centre tipografice***, în ***Mitropolia Ortodoxă***, 1977, nr. 10-12, p. 743-744. Pe filele ***Psaltirei***, Bucureşti, 1748, în colecţiile B.A.R. Bucureşti.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

***Noul Testament* de la Cuştelnic**[3] trecea de două ori Carpaţii, încolo în Ţara Românească, şi încoace în Ardeal „*...în zilele mării sale lui Mihai Racoviţ voivoda în domnia al treilea* <an> *când îmbla veletul 7231* <1723>, *mis*[i]*ta feurar, 14 dni* <ziua>," când era în satul Găgeşti-Vrancea, pe când se însura Ştefan, fiul lui Alexandru Circă din Găgeşti, cu Ioana, fata preotului Ion Lupea, şi după un an apărea şi un prunc, pe nume Vartolomei. Cartea revine în Ardeal, în satul Lisa, donată fiind bisericii satului în anul 1730, de Gligorie Beldii „*împreună cu fămeia Anicuţa*," pentru feciorii, nepoţii, strănepoţii lor, ca preotul „*să ne pomenească la sfântul jertfelnic*," fiind de faţă ca martori Chiriac Folea din Tăuni, Paţa Marton şi „*eu Dragomir C*[onstantin] *diaconul, şi eu Lepădat dascălul şi alţi mulţi, cari nu s-au sămnat aicea*." Şi cine „*să va scula să o fure*," scria „*mnogo gresnic*" popa Mihail din Lisa „*să hie blăstămat de Domnul H*[risto]*s şi de Maica Precistă, şi de 300 şi optsprezece oteţi di Nichia, sfinţii îngeri să-l gonească, şi sfântul hram să-l părască*." În anul 1822 era proprietatea lui Socaci Ioanes din Lechinţa, pe Câmpie, de unde pleacă pe valea Târnavei Mici, la biserica din Cuştelnic, unde va sta până în 1922, când popa Gheorghe Oprean o va da spre păstrare Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu.

***Noul Testament* de la Poieniţa**[4] nu trece munţii, dar drumul său în Transilvania este foarte lung. În 1713 era cumpărat cu 22 florinţi de „popa *Gheorghe din Cacova, ca să fie pomeană lui Gheorghe Todor*." Nu ştim în ce an era plătit cu 25 florini de „*diacul din Someşul Rece*" şi nici când ajunge „*în mâna popii Oros*(?)" din satul Poşta, Varmegia Dobăcii, care consemnează emoţionanta însemnare despre foametea cauzată de nesfârşitele războaie napoleoniene, la care s-au mai adăugat şi cei 3 ani de secetă, care au cules mii de victime omeneşti: „*1816 în luna lu aprilie au fost: opt grâu, 8 zloţi de cucuruzi, 5 şi 6 şi 2 cupa de vin, 1 zlot fruntul (puntul-1/2 kg) de slănină, şi a mâncat oamenii pită de coce de ghindă. Şi întru acest anu au pus Îm*[păratul] *nostru pace cu toţi cra*[ii] *cei protivnici*."

---

[3] Doina Braicu, Victor Bunea, ***Cartea veche românească din secolele XVI-XVII în colecţiile Arhiepiscopiei Sibiului***, Sibiu, Editura Centrului Mitropolitan, 1980.

[4] Proprietatea parohiei ortodoxe din Poieniţa (păstrată la spaţiul de concentrare).

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

Ani în care preţul cerealelor a crescut, vitele mureau din lipsă de nutreţuri şi românii fugeau în principate - cum ne spune şi însemnarea popii Aron din Urisiu de Jos[5] pe filele ***Penticostarului***, Blaj, 1768, una din cele 17 cărţi lăsate fiilor săi „*osăbite de a bisericii*," între care era menţionat şi un „*Tistament*."[6]

Temându-se de ridicarea poporului în aceste vremuri tulburi, guvernul austriac tipăreşte în limba română rugăciuni, pentru a fi citite de preoţi în biserică - ***Cuvânt păstoresc despre împotrivnica starea şi întocmirea vremilor de acum***, tipărită la Blaj, februarie 1816 şi ***Rugăciune în vreme de foamete şi război***, 1805.

Aceste greutăţi îl vor determina pe popa Oros să-şi vândă cartea, care va ajunge pe valea Târnavei Mari, cumpărată de preotul Teodor Popovici din Copşa Mică, care, presupunem noi, o dă ca „zestre" fiicei sale Ioana, în anul 1819, când se căsătoreşte cu dascălul din Maerii Mediaşului, Teodor Borza, un iubitor de carte, cerându-i în schimb acestuia să-i pomenească pururea numele în biserică, precum menţionează însemnarea-testament „*Această carte ce să cheamă testamentu nou, mi-au dat părintele soţul*[ui] *mieu să fie pomană, şi oricine va ceti, să-i pomenească numele, Teodor. Mediaş, 3 iunie 1819. Teodor Borza, dascăl n*[ormalicesc]. *Maerii Mediaşului*."

Importante date despre dascălul Borza şi familia sa numeroasă, alcătuită din 9 copii, ne dă fiul acestuia, Teodor, în memoriile sale ***Amintiri din trecutul meu***[7] şi ***Amintiri din anul 1848***[8] - „*Sunt născut în Mediaş, tatăl meu era dascăl unit, avea leafă de 50 florini m.c. din fondul religionar de la Blaj. Aşa cânta de frumos de părea, că să-l tot asculţi. Mama*

[5] ***Penticostar*** (Blaj, 1768) proprietatea bisericii ortodoxe Urisiu de Jos; Elena Mihu, ***Cartea veche românească pe valea Beicii***, în ***Marisia***, XXIII-XXIV, 1994, p. 365-390.

[6] ***Ibidem***.

[7] În vol. Gelu Neamţu, Vasile Tutula, ***Aspecte militare şi pagini memorialistice despre revoluţia şi războiul civil din Transilvania 1848-1849***, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 6-15.

[8] A.N.D.J. Cluj-Napoca, ***Fond Colecţia „Anul 1848***," dos. 178; publicat în vol. Nicolae Bocşan, Valeriu Leu, ***Revoluţia de la 1848 din Transilvania în memorialistică***, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 511-515.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

mea Ioana, era fata popii din Copşa Mică, Teodor Popovici: era muiere bună, Dumnezeu să o ierte, că de la ea am învăţat prima podobie de la glasul întâielea „Prea lăudaţilor mucenici." Amândoi părinţii mei, erau binecuvântaţi de Dumnezeu. Tot cam la doi ani, aveau o nouă bucurie la casă, până când ne-am pomenit cu 9 bucurii, adică 9 copii toţi sănătoşi ca mărul, ceea ce în adevăr corespundea cu zisa unui popă săsesc: „Ein jedes gesunde Kind ist eine Gottesgabe." (Fiecare copil sănătos, este un dar de la Dumnezeu).

Dar în casa dascălul unit din Mediaş nu găsim numai copii, ci şi cărţi de mare valoare. Din cercetările făcute în Italia de regretatul cercetător clujean Titus Furdui,[9] aflăm că la Roma, în Biblioteca Vaticanului, sub cota „*R. G. Oriente IV 909*," se află un exemplar - unicul - din ediţia princeps a ***Istoriei pentru începutul românilor în Dachia*** a lui Petru Maior. Exemplarul este coligat cu o altă tipăritură a lui Petru Maior ***Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morţi***, imprimată în 1809, de asemenea la Buda. Pe prima faţă a primei foi de gardă a coligatului se află o însemnare cu litere chirilice, în care citim că în anul 1849 „*a răposat adormitul Teodor Borza*." Însemnarea este semnalată de „*Achim Luca, ginerele dânsului*."

După moartea dascălului Teodor Borza, probabil se împarte averea între cei 9 copii ai săi: cărţile lui Petru Maior - „*Istoria, Buda, 1812*" şi „*Propovedaniile, Buda, 1809*," revin ginerelui, de la care le va cumpăra Ştefan Moldovan,[10] protopopul greco-catolic al Mediaşului, viitorul vicar al Haţegului şi nu ştim cum ajung în fondurile Bibliotecii Vaticanului de la Roma.

---

[9] Titus Furdui, ***Câteva consideraţiuni istoriografice privind un exemplar din „Istoria pentru începutul românilor în Dachia" a lui Petru Maior, ediţia princeps, aflat în Biblioteca Vaticanului***, în ***Biblioteca şi cercetarea***, X, Cluj-Napoca, 1986, p. 304-312.

[10] În calitatea sa de vice-administrator al Legiunii Cetăţii de Baltă în 1848-1849, va reuşi să salveze documentele inedite privind desfăşurarea revoluţiei pe aceste meleaguri ale Transilvaniei şi să le publice în ***Transilvania***, 1875, 1876; vezi Ştefan Moldovan, ***Extras din ziarul vieţii mele de la 15 martie 1848 până la 18 ianuarie 1849***, în vol. Nicolae Bocşan, Valeriu Leu, ***op. cit***. p. 309-363; Titus Furdui, ***op. cit***., p. 305-306.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

Despre moartea dascălului din Mediaş, în vara anului 1849, ne va spune şi fiul său, tânărul Teodor Borza, veste tristă primită de la nişte saşi din Mediaş, pe drumul întoarcerii sale din Ţara Românească. Întrebându-i ce s-a mai întâmplat în lunile cât a fost plecat în refugiu (ocrotit fiind de Timotei Cipariu), aceştia i-au răspuns „*că foarte rău, că mor grozav de mulţi de holeră: Pe Tatăl Dumitale l-au îngropat ieri*."

Noul Testament care a ajuns pe Valea Nirajului, îndrăznim să afirmăm că i-a revenit fiului, celui care i-a moştenit numele tatălui. Ca un vrednic slujitor al altarului, în cei 60 de ani va fi nevoit să treacă prin multe localităţi, cum ne spune chiar el: „*De atunci mult a trecut şi eu popă m-am făcut, dar. Nu am avut parte în decurs de aproape 60 de ani, să fiu în vreo parohie mai proventoasă ci tot în atari unde am fost necesitat, în înţelesul sfintei scripturi, întru sudoarea feţei lucrând la glie ca cel mai de rând ţăran*."[11] Poate greutăţile vieţii l-au adus şi pe „*valea plângerii româneşti*" la Poieniţa.

Pentru ***Noul Testament*** şi ***Antologhionul***[12] **de la Valea Largă** se făcea „*săbor de judecată*," fiind implicate două părţi: satul şi biserica pe de o parte şi popa Pintilie pe de altă parte, precum ne spune însemnarea făcută în anul 1763, pe filele ultimei cărţi:[13]

„*Să se ştie, în anul 1763 iunie 25 de zile au fost săbor în satu, în Ţicudiu de toată eparhia. Poftind această sfântă carte, carte care să cheamă Mineiu şi altă sfântă carte , carte care să cheamă Testament, cum că ar fi a satului şi a besericii,* [şi] *nu a preotului popii Pintilie şi a pruncilor lui. Iară preotul numit Pintilie, zisă: că neamului, un unchiu al său, nu bisericii, nice satului, ce duinsă-i. Şi la ceasul morţii le-au lăsat popii Pintilie. De care, de care pohti s*[ântu] *săbor cu judecata, să arate amândouă părţile: satul şi preotul, cu mărturii credincioasă, cu*[m] *s-au cumpărat şi cui s-au teştecuit, aceste cărţi. Direpţ aceea, satul nu putu arăta cu mărturii, - iară preotul arătă prin preoţi credincioşi, cum i s-au dat de acel răpăusat de unchiu său, popa Macaveiu. De care săborului îi pl*[ă]*cu şi cu judecată,* [să] *nu le înstrăineze de la mâna*

[11] Gelu Neamţu, Vasile Tutulea, ***op. cit.***, p. 15.

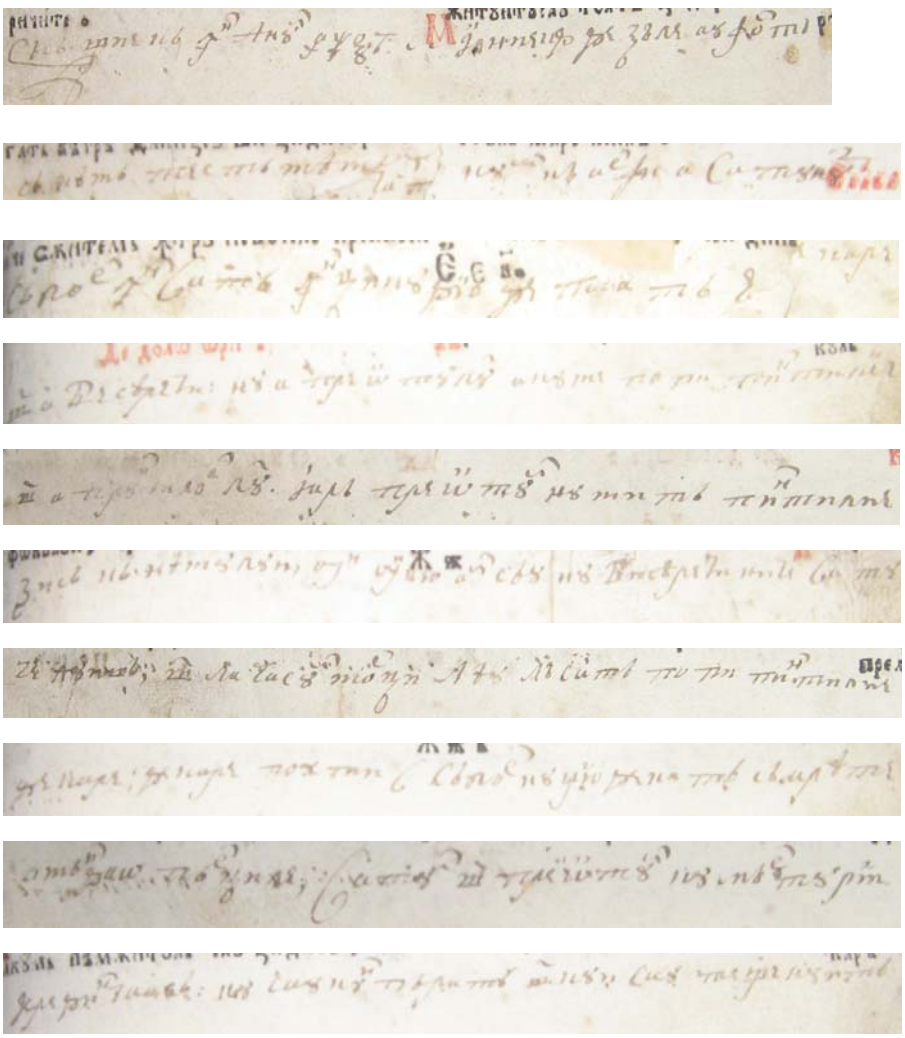
[12] Proprietatea parohiei ortodoxe din Valea Largă; ***Elena Mihu, Muzeul bisericesc din Sărmaş: Cartea veche românească - arma românilor ardeleni***, în ***Libraria***, nr. 1, 2002, p. 125-134.

[13] Pe filele 194^{v}-207.

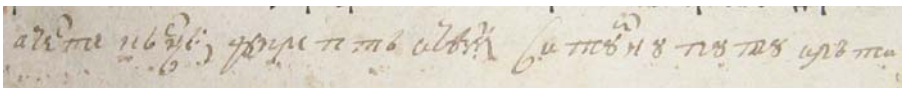
BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

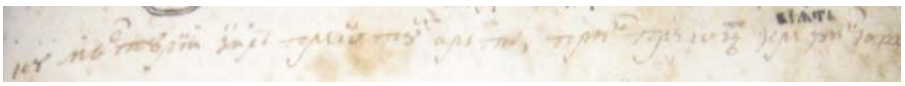
preotului popa Pintilie, ce ale lui să fie, de acum şi pânî în veac. Iară cine ar înstrăina aceste sfinte cărţi de la mâna popii Pintilie di Ticud, cu altă judecată, să fie supt legătura şi blăstămul s[fântului] *săbor de la Nichia şi afurisania acelor părinţi sfinţi 318.*

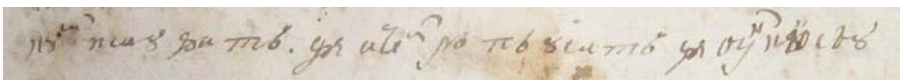
Care să întăreşte acest lucru, sau aşăzământ a săborului mic, în anul şi luna scris prin noi: protopop Petru Dăianul a eparhii Kiejii [Gheja] *m.p., şi eu popa Şamu din Sânger juratul eparhii m*[anu] *prop*[ria]."

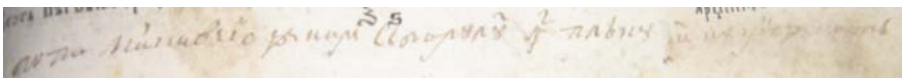


BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

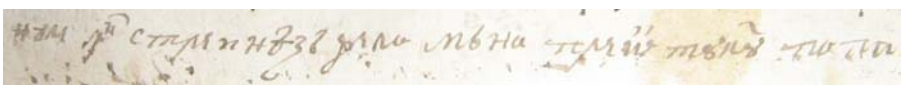


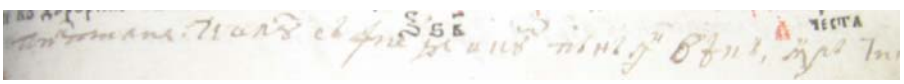






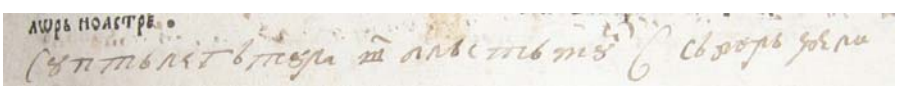


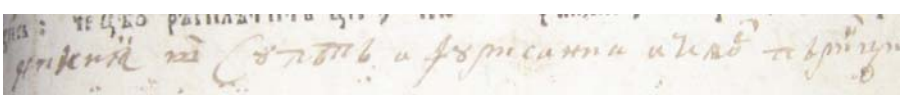




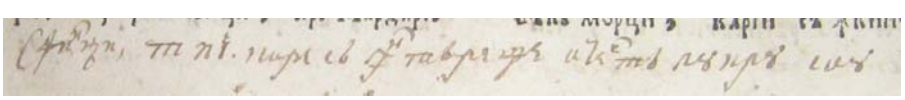






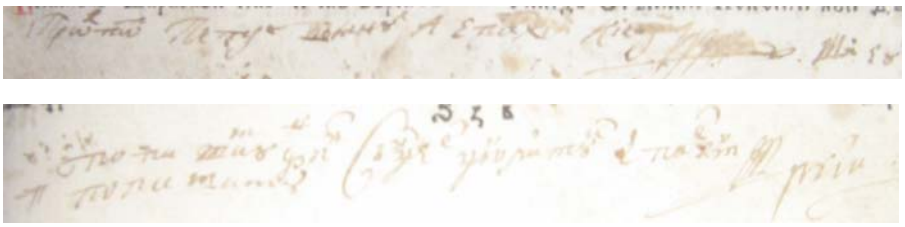








BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)



Nu ştim care a fost drumul ***Noului Testament*** de la Valea Largă, când a plecat din sat şi unde a ajuns.

Noul Testament de la Chimitelnic poartă pe filele sale, povestea cărţii, scrisă de popa Lupul la anul 1681, în vremea „*craiului Apafi Mihai*" - restituită de popa Vasile Maşca din Beiu[14]- care ne fascinează şi astăzi prin ineditul întâmplărilor, dar şi prin limba literară folosită:

„Aceasta facem ştirea tuturor pravoslavnicilor creştini, de rândul aceşti cărţi anume Testamentul Nou: cum au cumpărat Petrişor Ştefan din Chimitelnic, de subt beserică şi o au dat bisericii din sat, ca să-i fie lui şi părinţilor lui pomană, după acea aducând milostivul Dumnezeu pre părintele popa Lupul, aci în sat de au fost popă satului, iară acel om anume Petrişor Ştefan, ce au cumpărat ceasta carte, o au dat cu mâna lui în mâna popei Lupului, aici în Chimitelnic, şi au zis aşa: Popo Lupule , ia iasta carte în mânule tale, că o dau să fie bisericii, şi să-i porţi de grije în zilele tale. Iară eu popa Lupul am luat cartea, i-am purtat de grije, şi de la mene nu s-au streinat. După [a]*cea, tâmplându-se moartea lui Petrişor Ştefan, şi lui şi muierei lui, rămasu-i-au un fecior, anume, Ion, purtând grije casei şi a tot ce a rămas de tată-său, până s-au mâncat şi s-au cheltuit tot, şi au rămas la sărăcie.*

Văzându-se lipsit, şi flămânzând, n-au ştiut de ce se va apuca, fără numai au ştiut aceasta carte cumpărată de tată-său Petrişor Ştefan. Iar Ion ficiorul lui Petrişor Ştefan ştiind că-i cumpărată de tată-său, el văzând că-i volnic şi cu aceasta carte , pomana tatâne-său, s-au sculat şi s-au dus la Chiorean Lupul şi la fămeia lui de aicea din sat, din Chimitelnic şi au cerut pre asta carte bani şi bucate, să-şi prinză foamea. Iară eu popa Lupul văzând c-au mers la Lupul Chioreanul şi la fămeia lui să-i vânză cartea, eu am mers şi am zis: Lupule nu lua aceasta carte, că nu eşti slobod s-o cumperi, nici el să o

[14] Vasile Maşca, ***op. cit.***, p. 242; Elena Mihu, ***op. cit.***

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

vânză, că-i dată de tată-său la biserică pomană. Iară eu popa Lupul, dac-am văzut că Ion, ficiorul lui Petrişor Ştefan face cartea de vânzare, am mers la Ion şi foarte l-am certat cu cuvintele, şi l-am preaobrăzuit şi l-am predicăluit şi la biserică înaintea a tot satul Chimitelnicul, [zicându-i, că]: *cel*[ui]*a ce-şi vinde pomana părinţilor de la biserică, ce i se cade? - şi l-am făcut de toată ruşinea. Şi i-am frăţine-său lui Pătraşcu, să nu lase cartea să vânză, ce să-i dea ceva şi să o lase iară besericii. Iară Pătraşcu au zis, că el nu va da nimica, nici se va amesteca în acel lucru. Şi sătenilor încă le-am zis tuturor în biserică, să nu-l lase să o vânză, şi să-l certe cu cuvântul. Sătenii au zis: dară noi ce putem, sau ce treabă avem cu acest lucru, măcar i-am şi zice, nu ne va asculta.*

Iară Ion văzându-se slobod, de nici o carte nu are nici o oprelişte, nici de mine n-au ascultat, ce s-au sculat văzând că Lupul Chioreanul s-au oprit şi nu va să o cumpere, s-au dus într-alt sat pe la oameni şi pe la popi să o vânză într-ascuns fără ştirea popii şi a sătenilor, iară eu popa Lupul de aici din sat din Chimitelnic, înţelegând de la popi dintr-alte sate, că se va meşteşugul şi o a fura, ş-o va vinde, eu m-am dus la Lupul Chioreanul şi la fămeia lui, şi am zis: Lupule, văz că acel om, anume Ion, va apuca cea carte cu vre un meşteşug, au de la noi, au de la biserică şi o va vinde, că iată am înţeles de la popi, că îmblă să o vânză macar cui, ce iată te îndemn să o cumperi precum te vei putea togmi, decât să se înstreine undeva, (câteva cuvinte nedescifrabile) *şi le-am zis să nu lase să o vânză, ce acum tu o ia, că te sloboz. Iară Lupul, văzând că are fecior ştiut, trăgând nădejde de popie, el o au cumpărat cum s-au putut togmi, - iară togmeala le-a fost, preţ de 22 florinţi, şi i-au mai dat şi bucate în preţul banilor, bani gata 5 florinţi şi 42 bani, iară pentru ceialalţi bani, i-au dat 4 merţe de fiină de grâu şi 4 merţe de grâu măcinat, merţa câte şeptezeci şi cinci de bani, şi i-au dat un porc, drept 1 florint şi 20 bani, şi i-au dat o păreche de ciubote muereşti drept 60 de bani, şi i-au dat 2 merţe grâu de sământă şi grâul se vindea atuncea câte un florin merţa. Iară Petrişor Ion au dat aceasta carte Lupului, pintru ca să n-aibă putere nime, nime, nici Ion, nici muerea lui, nici ficiorului, nici fetele lui, nici fraţii lui, nici nepoţii lui, nici din neamul lui nime, c-aşe ne-au fost togmeala, pentru acea o am luat, ca să n-aibă putere a o întoarce, căci când o am cumpărat, mare lipsă era de bucate şi flămânzie, şi betegi era toţi. Pre acest lucru, sunt eu popa Lupul şi cu tot satul mărturie, anume Chemetelnicul, precum scrie mai sus, de aceasta scriem ca să se ştie, şi s-au vândut cartea aceasta în zilele Mării Sale craiului Apafi Mihai,*

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

anii D-lui H[risto]*s* (ahpi ? <axni n.n.> 1681) *în mai 7. Scris-am eu popa Lupul din Chimitelnic*." Comunicat: Beiu 25 martie 1907. Vasile Maşca paroch.

Astăzi exemplarul nu se mai află în arhiva parohiei satului Beiu.

Noul Testament (Alba Iulia, 1648) - Exemplare existente

Boiu. Exemplar incomplet, fără însemnări. Se păstrează la Parohia din localitate.

Laslău Mare.[15] De-a lungul unui secol, conform însemnărilor, toţi posesorii erau din Laslău Mare: Foaia de gardă - „*Aceasta carte iaste a lui Teodor Craina din Laslău Român. Anul lu[i] 1887*." „*Moldovan Iuoan 1887. Avram Crain. Ioan Vaidacutean. Paulina Vaidacutean Laslău Mare, născută 1920*."

Exemplar incomplet, legătura din secolul XX. Se păstrează în colecţia particulară a lui Teodor Albu din Alba Iulia (fost preot în Laslău Mare).

Nadăşa. Exemplar incomplet, legătura din secolul al XVII-lea. Proprietatea parohiei ortodoxe din localitate.

Oroiu. Consemnează pe ea cantorii bisericii, Andrei Pop şi Teodor Socol:

f. 64^{v} - „*Scris-am eu Teodor Socol anul 1907 XII/10*."

f. 154 - „*Victor Socol 31 XI 1929*."

f. 173 -„*Scris-am eu Teodor Socol din anul 1898*."

f. 176^{v}-177 - „*Teodor Socol născut în anul 1872 repausat în anul 1914 pe câmpul de luptă în Galiţia*."

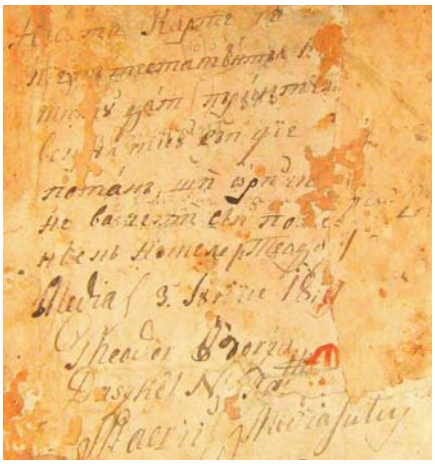
f. 178 - „*Asta-i carte de suvenire de la Andrei Pop*."

f. 177^{v} - „*Sfânta iaste biserica ta şi minunată întru dreptate. Victor Socol. Oroiul de Câmpie*."

f. 189 - „*Andrei Pop cantor din anul 1862 până în 1898*."

[15] Eva Mârza, Doina Dreghiciu, ***Cartea românească veche în judeţul Alba sec. XVI-XVII. Catalog***, Alba Iulia, s.n., 1989, p. 101.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)



Proprietatea Muzeul Judeţean Mureş, inv. 8652 (dispărut în 1996 din expoziţia muzeului bisericesc din Sărmaş).

Poieniţa. Cartea a străbătut un drum lung în Transilvania:

f. 105 - „*În 11 iunie 1713... pentru 22 de florinţi, popa Gheorghe din Cacova să fie pomeană lui Gheorghe, Todor*."

f. 135-140 - „*Această carte au cumpărat diacul din Someşu Rece feciorul ... direpţ 25 florinţi...*"

Coperta 1 - „*Această carte ce să chiamă testamentul nou mi-au dat părintele soţul mieu să fie pomană şi ori cine v-au ceti să-i pomenească nomele, Teodor. Mediaş, 3 iunie 1819. Theodor Borza, dascăl n*[ormalicesc] *Maerii Mediaşului*."

Forzaţ 1 - „*...anul 1768*."

Coperta 2 - „*Acest sfânt Testament au fost Pop Oros... din început până în sfârşit*."

„*1816 în luna lu aprilie au fost o*[pt] *grâu, 8 zloţi de cucuruzi, 5 şi 6 şi 2 cupa de vin, 1 zlot fountul*[16] *de slănină, şi a mâncat oamenii pită de coce din ghindă. Şi întru acest anu au pus îm*[păratul] *nostru pace cu toţi cra*[ii] *cei protivnici. Pop Oros. Poşta V*[rmegia] *Dobăcii*."

Exemplar incomplet, legătura din secolul al XVIII-lea. Proprietatea parohiei ortodoxe din localitate.

Sângiorgiu de Câmpie. Exemplar incomplet, legătura din secolul al XVIII-lea, fără însemnări. Proprietatea parohiei ortodoxe din localitate (dispărut după 1989).

Ulieş. Exemplar incomplet, legătura din secolul al XVIII-lea, fără însemnări. Proprietatea parohiei din localitate (dispărut după 1989).

[16] ½ kg.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

Târgu-Mureş. La Biblioteca Judeţeană - 3 exemplare.[17] La Biblioteca „Teleki Bolyai" - 1 exemplar.[18]



Exemplare atestate documentar

Aţintiş. Identificată la inventarul din 1969.

Beica de Sus. O dona bisericii în anul 1699 popa „*popă pribeag aici la Beica*." Se află la B.C.U Iaşi.

Chimitelnic. Pe filele cărţii popa Lupu scria în 1681 „*Povestea cărţii spusă de ea însăşi*." În 1907 se afla la Parohia Beiu.

Cuştelnic. A circulat în Ţara Vrancei, la Găgeşti, se întoarce apoi în Ardeal, în satele Lisa şi Tăuni, iar în 1822 ajunge pe Câmpie, la Lechinţa, fiind proprietatea lui Ioan Socaci. În 1922, preotul Gheorghe Oprea din Cuştelnic o predă Mitropoliei din Sibiu.

Hădăreni.[19] Identificată la inventarul din 1969.

Milăşel. În 1750 era luată zălog pentru „*100 de bani de popa Grigorie din Milăşel*," care o dă fratelui său, popa Ioan din Fărăgău. Se află la Episcopia Ortodoxă din Arad.

Orosia.[20] Identificată la inventarul din 1969.

Petrilaca.[21] În 1865-1867 exista la parohie, fiind inclusă în lista cărţilor şi periodicelor trimise Mitropoliei de la Blaj.

---

[17] Dimitrie Poptămaş, ***Prezenţa şi circulaţia vechilor tipărituri româneşti în zona Superioară a Văii Mureşului***, Târgu-Mureş, Editura Nico, 2008, p. 80-81.

[18] ***Ibidem***, p.80

[19] Dimitrie Poptămaş, ***op. cit.***, p. 81.

[20] ***Ibidem***.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)

Subpădure.[22] Fără însemnări. Se păstrează la Episcopia Ortodoxă Alba Iulia.

Vaidacuta.[23] Identificată la inventarul din 1969.

Valea Largă.[24] În 1763 se făcea în satul Valea Largă „*săbor de judecată*" pentru două cărţi: ***Noul Testament*** (Alba Iulia, 1648) şi ***Antologhion*** (Râmnic, 1736). Se judeca popa Pintilie, pe de o parte, şi biserica şi satul, pe de alta, în prezenţa protopopului Petru Dăianu al eparhiei Gheja şi a juratului Popa Şamu din Sângeru de Câmpie.

ANEXA


НОУЛЬ
ТЕСТАМЕНТЪ
сІЙ,
АПОСТОЛЪ. АЗЪ ЛЕЦЪ НОЛѠ
ЛАВЙ ІС ХС ДОЛЖЛАЙЙ КОИТЎ.
ГЕОРГІЙ РАКОЧІЙ,
ПРЛЮЛЬ,
ЛРДЕЛЛЙЙ, КПРѢА.

[21] Ioan Mircea, ***Patrimoniul spiritual al parohiilor greco-catolice din Transilvania la sfârşitul păstoririi mitropolitului Alexandru Sterca Şuluţiu***, în ***Sargetia***, XXX, 2001-2002, p. 803.

[22] Eva Mârza, Doina Dreghiciu, ***op. cit.***, p. 109.

[23] Dimitrie Poptămaş, ***op. cit.***, p. 81.

[24] Conform însemnării din 1763.

BDD-A19439 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-02 13:53:25 UTC)